

HOOFDSTUK 1: WAT IS PSYCHOLOGIE?

§1. PSYCHOLOGIE EN HAAR STUDIEOBJECT

A. VOORGESCHIEDENIS

- De psychologie is zeer jong ("lang verleden, korte geschiedenis")
- Startpunt = 1879
- Naam psychologie bestaat sinds de Middeleeuwen

1. WIJSBEGEERTE

- a. Westers denken: Plato, Aristoteles, Augustinus, Thomas van Aquino...
- b. Descartes (!!!)
  - Res extensa: lichamelijke, onderhevig aan natuurwetten
  - Res cogitans: psychische, ontsnappen aan natuurwetten door denkend wezen
= Uitsluiten van de wetenschappelijke psychologie
- c. De filosofie was de limiterende factor voor de ontwikkeling van de psychologie
- d. Natuurwetten toepassen op de psychè: 3 Copernicaanse Revoluties
  1. Copernicus: mens is niet meer het summum van de goddelijke creatie
    - ⇒ Bruno, Galilei als toepassers (problemen met de kerk, Bruno op brandstapel, Galilei moest verplicht afzweren)
    - ⇒ Kerk gaf pas in 1993 toe.
  2. Darwin: Origin of Species – mens is gewoon een hogere diersoort
  3. Freud: Oostenrijks psychiater
    - ⇒ Wat we doen, volgt uit drijfveer
    - ⇒ Beleving is een illusie
    - ⇒ Vrije wil bestaat niet

2. IMPLICIETE MENSOPVATTING

- a. Mensenkennis; hulpvraag intuïtief beantwoorden
- b. Nadelen: onwetenschappelijk, latent, vaag, inconsistent (op een dag doe je het anders dan op een andere), onkritisch (was dit nu eigenlijk het beste?), onverklaarbaar, te normatief (Zo moet het, richtinggevend (wetenschappelijke kennis hoort nochtans neutraal te zijn))
- c. Wanneer is onderzoek echt wetenschappelijk?
  1. empirisch, observeerbaar
  2. systematisch verzameld, representatief
  3. methodologie met het oog op duidelijke conclusies (causale relatie)
- d. Voorbeeld uit de Freudiaanse leer:

Freud heeft als psychiater verschillende homoseksuelen op consultatie, die 'ervanaf willen geraken'. Freud wil een oorzaak vinden, en peilt naar het verleden van die mensen. Bij een groep mensen komt hij tot de conclusie dat velen een zeer intensieve moederbinding hadden, een zeer affectieve. Hij geeft dit aan als oorzaak voor homoseksualiteit.

ANALYSE:

  - *niet empirisch: bewering 'homoseksueel zijn' en bewering 'affectieve relatie met moeder' zijn niet onderzoekbaar*
  - *niet representatief: het onderzoek betreft enkel de patiënten van Freud, en niet de homoseksuelen over de hele wereld (m.n. zelfs enkel een groep Weense joden)*
  - *geen causale conclusies: de methode sluit geen andere verklaringen uit (bvb erfelijke factoren)*
  - *dit is dus niet wetenschappelijk*

B. VERSCHILLENDE STROMINGEN

- Academisch: ontwikkeld door onderzoek aan instellingen, bvb universiteiten
- Niet-academisch: vanuit klinische ervaring van psychologen en psychiaters
- Deze indeling is arbitrair

1. ACADEMISCHE STROMINGEN

- 1A. Introspectie
- 1B. Reacties tijdens het interbellum
  - a. VS: naïef behaviourisme en neo-behaviourisme
  - b. Europa: gestaltpsychologie (Berlijnse joden)
- 1C. Tijdens WO2: massale emigratie joden naar VS => melting pot
  - a. cognitieve psychologie (gedrag)
  - b. informatieverwerkingstheorieën (dominant tot op heden)
  - c. connectionisme
  - d. neurowetenschappen (door scanners) (hebben c/d een blijvende invloed?)

1A. INTROSPECTIE

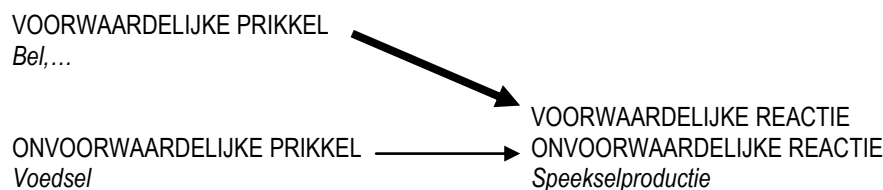
- a. WUNDT: geneesheer van opleiding, maar gespecialiseerd in de psychologie (verhuist daarom van Berlijn naar Leipzig)
- b. Methoden:
  - van buitenaf: reactietijden => interpersoonlijke verschillen
knopje indrukken indien lampje brandt
APPERCEPTIE (*focus op knop en perifeer lamp geeft snelste resultaat*)
  - van binnenin: introspectie
= beschrijving van wat er in iemand omgaat (vrij extreem)
retrospectie: achteraf reflecterend
  - (hermeneutische methode)
- c. Studieobject = mentale, psychische
Methode = voornamelijk introspectie
- d. Leerling van Wundt, Titchener, exporteert de theorie naar de VS
Mentale Scheikunde: zeer, zeer extreem

1B. REACTIE TIJDENS HET INTERBELLUM

1B/a. NAIEF BEHAVIOURISME EN NEOBEHAVIOURISME

1) NAIEF BEHAVIOURISME

- a. WATSON (en SKINNER)
- b. Dubbele kritiek op Wundt :
  - over de introspectie: niet wetenschappelijk
  - niet bruikbaar, niet relevant (Amerikaans pragmatisme)
- c. Geen eigen psychologie: psychologie moet zich volledig beperken tot het gedrag
- d. S-R-psychologie: stimulus-reactie
- e. Conditionering (PAVLOV): 1^e nobelprijs geneeskunde, hond van Pavlov
Wat vooraf gaat aan de reflex leidt ook tot de reflex

Andere voorbeelden: verpleegster die morfine toedient aan kankerpatiënt; indien steeds dezelfde verpleegster, conditionering => pijn al weg als de verpleegster binnenkomt.

Of: kniepeesreflex; indien signaal => op den duur ook zo kniepeesreflex

2) NEO-BEHAVIOURISME (EVOLUTIE)

- a. HULL
- b. S-O-R-psychologie: O = organisme, tussenliggende variabelen
- c. 3 benaderingswijzen:
  - fysiologische metingen
  - manipulatie van de situatie
  - systematische observatie (minder wetenschappelijk)
- d. Studieobject = gedrag (maar ook afleidingen)

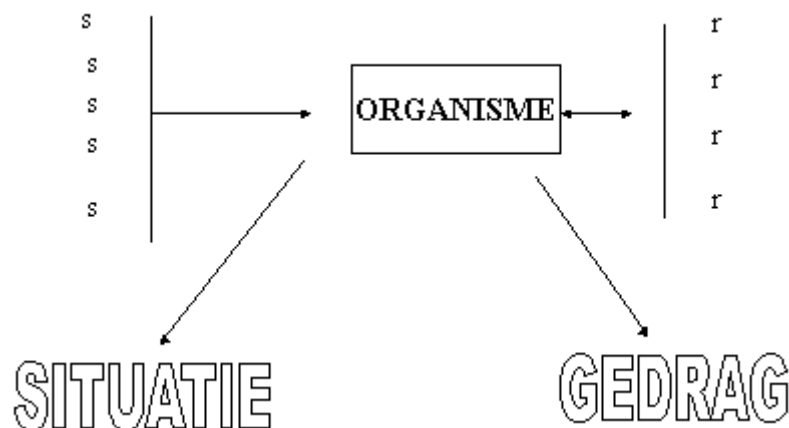
1B/ b. GESTALTPSYCHOLOGIE

- a. meteen een groter geheel, niet opgebouwd uit eenheden
- b. Uitgangspunten:
  - gestaltkwaliteit: *melodie ten opzichte van individuele tonen bij het zingen van een liedje*
  - directe waarneming (KÖHLER): niet afgeleid uit elementaire gewaarwordingen
- c. Studieobject:
  - niet de subjectieve waarneming: waar ben ik mee bezig? (introspectie)
  - wel de objectieve waarneming: waarneming van objecten

1C. DE MELTING POT IN DE VS NA WO2

1C/ a. COGNITIEVE PSYCHOLOGIE

- a. "new look psychology"
- b. Studieobject = gedrag ($\Leftrightarrow$ gestalt)
Bestaan van tussenliggende variabelen is belangrijk
Cognitieve psychologie = invloed van het verstand (cognitieve slaat op intelligentie)
- c. TOLMANN (VS), BARTLETT (GB): zijn voorlopers, waren er al mee bezig tijdens het interbellum.
- d. Rol van het gedrag: zinvolle reactie op zinvolle situatie
  - inbreng van behaviourisme (reactie)
  - inbreng van gestaltpsychologie (situatie als 1 geheel)

1C/ b. INFORMATIEVERWERKINGSTHEORIE

- a. gegroeid in de jaren '70; doorontwikkeling van de cognitieve psychologie, maar 1 belangrijke wijziging: studieobject wordt het mentale (cf Wundt), en niet meer het gedrag
- b. Opbouw van de bespreking (verschillend met cursustekst)
  - i. Invalshoeken
  - ii. Voordelen van computermetafoor
  - iii. Methode
  - iv. Problemen

i. INVALSHOEKEN

- a. Opkomst van de computer en de artificiële intelligentie

Historisch:

  - Turing: kleine robots voor decoderen geheime info WO2
  - IBM: 2 projecten
    - ⇒ snelle deskundige berekeningen (ingenieurs)
    - ⇒ schaakspelen (psychologen)
    - ⇒ interdisciplinair onderzoek

Nieuwe uitdagingen: *vb autoindustrie*

  - *arbeiders passen zich aan aan nieuw model*
  - *mechanisatie: telkens nieuwe robot per nieuw model*
- b. Linguistische Revolutie
  - Tot 1950: aanleren taal door kinderen is extern kneden door omgeving (behaviouristisch)
  - 1956: Noam CHOMSKY: aangeboren taalgevoel en universele grammatica
- c. Geheugenpsychologie: 3 systemen (cf computer)
  - buffergeheugen
  - centraal executieve
  - permanente opslagplaats
- d. Informatietheorieën (enkel weten wat dit aan de psychologie heeft bijgebracht)
  - niet hetzelfde als informatieverwerkingstheorie
  - mathematische invloed: signaalproductie, transmissie en decodering

ii. VOORDELEN COMPUTERMETAFOOR

- a. Instructies etc.: mens lost problemen ook stap voor stap op

- b. Conditioneel: (if...then) menselijk gedrag stelt ook voorwaarden
- c. Zelfaanpassing: recursies in programma; mens doet dit uiteraard voortdurend
N.B. PC is natuurlijk door de mens geprogrammeerd, de mens doet dit gewoon volgens het intrinsiek menselijk denken.
- d. Kennis: bestanden versus geheugen

iii. METHODE

- Moeilijk, omslachtig
- Studie-object = psychische
- Doel: wetenschappelijk zijn
- 2 methoden: additieve methode + dubbele taaktechnieken

iii/1. (SUBTRACTIEVE METHODE)

- a. DONDERS: oorspronkelijk oftalmoloog, gespecialiseerd in de psychologie via subtractie.
- b. *Proef: rechts drukken indien rechter lampje brandt, links indien links brandt*
Meten van reactietijden = SOM VAN 3 FASEN
Wat gebeurt er?
 (1) onderscheid maken
 (2) hand kiezen
 (3) motorische uitvoering (antwoord)
 Dit noemt Donders een b-reactie
 Wat is de tijd voor 1 fase?
- c. Onderverdeling in deeltaken:
 (1) 1 reactie op 1 lampje (enkel antwoord): a-reactie
 (2) onderscheiden, geen hand kiezen (slechts 1 antwoord): c-reactie
- d. Subtractie:
 Antwoord: a
 Kiezen: b – c
 Onderscheiden: c – a
 TOTAAL = b
- e. Kritiek:
  - is taak exact gelijk aan de som van verschillende deeltaken?
  - Stel A en B gemeenschappelijke eigenschappen – worden unieke eigenschappen van A bepaald door van B A af te trekken.

iii/2. ADDITIEVE METHODE

- a. Sternberg: onderzoek naar dyslexie, uitspraak van woord en opschrijven in verschillende fasen
- b. Verschillende fasen
  - (1) geschreven woord
  - (2) kenmerkcontdekking – feature detection (vorm van de letter)

  - (3) letteridentificatie (weten welke letter?)
  - (4) woordherkenning: associatie van letters
  - (5) uitspraak

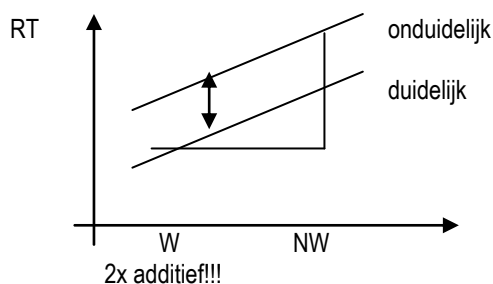
- c. Hypothese:
- degraderen van letters: beïnvloedt fase 1 en 2
  - woorden versus niet-woorden: fase 3
(brand) (brind)

ONDUIDELIJK SCHRIFT
DUIDELIJK SCHRIFT

NIET-WOORD

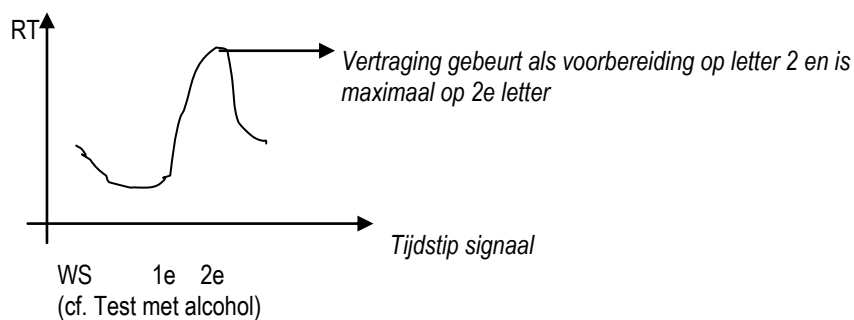
WOORD

- d. Op verschillende fasen inwerken: additief effect
Op zelfde fase: niet-additief effect

iii/3. DUBBELE TAAKTECHNIEKEN

- a. Principe: *instuderen van interessante cursus versus niet-interessante => wat is de belasting? Maar hoe kan je de inspanning meten?*
Neventaak: flitslicht en zo snel mogelijk reageren (reactietijd meten)
- b. Experiment: *Proef van Posner*
Eerste letter, 2e letter => identiek of niet?
FYSISCHE VERGELIJKING	SEMANTISCHE VERGELIJKING
AA = gelijk	AA = gelijk
Aa = niet gelijk	Aa = gelijk
Ab = niet gelijk	ab = niet gelijk
- Is dit belastend? Test: waarschuwing, 1e letter, 2e letter + bijkomend afdrukken indien signaal*

iv. PROBLEMEN

- a. Snelheid: PC is veel sneller; toch is mens soms sneller bij bepaalde handelingen
- b. Patroonherkenning: PC initieel zwak om patronen te herkennen
- c. Afwijking/uitzondering vs normaal gedrag: typisch voor mens, moeite voor PC
- d. Graceful degradation, damage and noise: als PC defect is in klein partikeltje, is hij vaak gans defect itt de mens

1C/ c. CONNECTIONISME

- a. Opkomst in jaren '90, maar snel verval
- b. Benaming:
  - neuronaal netwerkmodel (ingenieurs)
  - connectionisme: geneeskunde
  - PDP-benadering (psychologie): parallel distributed processing

WERKING VAN DE MENS ALS METAFOOR OM DE PSYCHE TE BEGRIJPEN
!! ALS MODEL: niet relevant of het werkelijk zo is
- c. Geen probleem met snelheid: PC = sequentieel, voor de psyche ook begrijpbaar + complexiteit bestaat wel (parallel actieve neuronen)
- d. Basiseenheid = neuron (per dag 500 verlies)
- e. Evaluatie
  - positief:
    - (1) fysische plausibiliteit: logisch dat psyche steunt op de hersenen
    - (2) snelheid
    - (3) minder kwetsbaar aan storing (diffuse verspreiding van activiteit)
  - negatief:
    - (1) verabsolutering: iedereen zeer enthousiast
    - (2) veel algoritmes – te krachtig (netwerking, mathematische modellen, “konden alles verklaren” => op den duur elke verklaringskracht verloren)
    - (3) niet toetsbaar (= zeer vervelend)
    - (4) neurale plausibiliteit: niet alle delen zijn overal betrokken, specifieke functies

1C/ d. (COGNITIEVE) NEUROWETENSCHAPPEN

- a. stormachtige ontwikkeling vanaf 1995 door ontwikkeling medische beeldvorming (scanners)
- b. Daadwerkelijke studie van de hersenen, niet alleen model => activiteit volledig toeschrijven aan hersendeel
- c. Verschillende technieken:
  - EEG: te globaal
    - ⇒ Logische fout: uitwijking negatief
    - ⇒ Syntaxische fout: uitwijking positief
    - ⇒ Wat betekent dit?
  - ERP (specifieker EEG): te veel veronderstellingen uit mathematisch model
  - Single Cell Recording: niet-ethisch (haal wat hersencellen uit de menselijke hersenen)
  - PET-scan: goed spatiaal, slecht temporele registratie
  - MRI: goed zowel spatiaal als temporeel (itt cursus: evolutie)
    - ⇒ Neg: zeer duur (zeker voor psychologische doeleinden)
  - TMS (transcraniale magnetische stimulatie): nog te nieuw
    - ⇒ Tijdelijke verlamming van bepaalde hersendelen
    - ⇒ Relatief pijnlijk

2. NIET-ACADEMISCHE STROMINGEN

2A. DIEPTEPSYCHOLOGIE

- a. Verzamelnaam voor verschillende stromingen, hier de voorgeschiedenis en de inhoud van de psychoanalyse van Freud
- b. MESMER (Wenen):
  - hysterische vrouwen terug te brengen tot magnetische straling
  - magnetische onevenwichten door hypnose stabiliseren
  - niet geaccepteerd, verhuist naar Parijs
 LIÉBAULT (Parijs)
- c. Controverse tussen BERNHEIM en CHARCOT
  - Bernheim: school van Nancy
Hypnose ontmaskerd, nl verhoogde beïnvloedbaarheid van het individu
Suggestibiliteit
  - Charcot: school van Parijs
Overtuiging dat hypnose de magnetische straling wegnam (cf Mesmer)
- d. FREUD (Wenen) en leerlingen (ADLER, JUNG)
  - Reist naar Parijs, werkt voornamelijk bij Charcot, maar is geen slaafse volgeling en zelfs een tegenstander
  - Freud is geen hypnotiseur
  - Techniek van de VRIJE ASSOCIATIE: interpretatie van een 'uiting van het onderbewuste'
  - Bewustzijn is een illusie, alle gedragingen worden gedreven door onbewuste drijfveren.
  - Verschillende leerlingen: eerst samenwerken, dan afscheiding (Freud was een moeilijk karakter)

2B. HUMANISTISCHE PSYCHOLOGIE

- a. Niet-wetenschappelijke vorm van de psychologie
- b. Historische context: jaren '60-'70: reactie tegen wetenschappelijk establishment (zelfde stroming als Leuven Vlaams)
- c. Tot dan geen menselijke psychologie, maar met de humanistische psychologie wordt het unieke van de mens benadrukt (potentialiteiten)
- d. Testen op mens, maar oneigenlijke toepassingen met drugs en therapieën (aberrante vormen en abuse)
- e. Rogers en Maslow: ongezonde antiithese

C. STUDIEOBJECT VAN DE CURSUS: HET GEDRAG (VERSCHILLENDE INVALSHOEKEN)

1. Intentionaliteit (doelmatigheid)
  - Equifinaliteit: zelfde doel uit verschillende gedragingen
  - Zelfde gedrag voor verschillende doeleinden
  - Zelfde gedrag kan verschillende doeleinden tegelijk realiseren (dit leidt vaak tot neurotisch gedrag (ill. "geval Mia": 1 kenmerk stelt geen probleem, maar verschillende tegelijk wel)
  - Middel-doel-structuren: levensstijl
  - Veelal onbewust

2. Integratie van processen
    - Coördinatie
    - Densiteit bij om het even welk gedrag
    - Densiteit en complexiteit doen de efficiëntie toenemen (typen gaat veel sneller dan reageren door slaan op één knop)
  3. Gepersonaliseerd: wetenschappelijk probleem
    - Persoonlijk karakter van het gedrag
    - Problematiek van de homunculus (de kleine mens)
  4. Biologische basis van het gedrag
    - Kuchgedrag = biologisch bepaald, aandachtskuch = psychologisch
    - 3 oplossingen voor interactie
      - interactionisme of dualisme
      - psychofysisch parallel
      - materialisme of monisme
-